

สรุปการประชุมวิชาการเรื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่
การปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนสาขาการพยาบาลศาสตรบัณฑิตในศตวรรษที่ ๒๑
วันที่ ๑๓ - ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘
ณ โรงแรมไมด้า ซิตีรีสอร์ท กรุงเทพฯ

การประชุมครั้งนี้เป็นการจัดประชุมของที่ประชุมคณบดีและหัวหน้าสถาบันการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตรบัณฑิตของรัฐ โดยนำเสนอประสบการณ์และการจัดการเรียนการสอนของแต่ละสถาบันในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ปรับการเรียนการสอนของตนเอง โดยจัดการประชุมนี้เน้นการจัดการความรู้จากทุกสาขา และใคร่ขอความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การประชุมที่ต้องการให้แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการจัดการศึกษาพยาบาลศาสตร์ ในลักษณะของ Transformative Learning ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการจัดการเรียนพยาบาลศาสตร์ Transformative learning และ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาทางการพยาบาลเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตที่มีคุณภาพสู่สังคมในศตวรรษที่ ๒๑ ต่อไป

การบรรยายพิเศษ เรื่อง แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบ Transformative learning

โดย ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช นายกสภามหาวิทยาลัยมหิดล

การจัดการเรียนรู้รูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกับคนยุคใหม่ โดยนักศึกษาในยุคปัจจุบันมีความแตกต่าง การจัดการเรียนการสอนต้องเหมาะสมกับผู้เรียนและเติบโตเป็นพยาบาลที่ดีในยุคใหม่ Transformative learning ถือว่าเป็นเป้าหมายและเครื่องมือของการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้เพื่อการบรรลุทักษะภาวะผู้นำ ผู้เรียนจะค่อยๆ พัฒนาการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง แนวคิดของโลกยุคใหม่คือ การปลูกฝังความงอกงามของทุกคนให้เกิดขึ้น โดยเชื่อว่า ทักษะภาวะผู้นำทุกคนต้องมี (Leadership skill) เพราะโลกยุคใหม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงคือเรื่องปกติ ดังนั้นการพัฒนาจึงต้องมีการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่หยุดนิ่ง หากมีทักษะภาวะผู้นำ จะเห็นแนวทางการแก้ไขจนเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง หากผู้ที่ไม่มีความรู้ภาวะผู้นำจะเกิดความยากลำบากในการยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

จากแนวคิดของ Transformative learning ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในปี ค.ศ. ๑๙๑๐ มีคณะกรรมการศึกษาเรื่อง Transformative learning โดยมีสาระดังนี้

ระดับ Informative มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้และทักษะ ผลคือ ผู้ที่เชี่ยวชาญ

ระดับ formative มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ค่านิยม และการซึมซับทางสังคม ผลคือ เป็นผู้เชี่ยวชาญทางวิชาชีพ เป็นการฝึกฝนจนเกิดคุณค้ำร่วมกัน มีกติการ่วมกันให้เชื่อถือในสังคม และดำรงได้ในสังคมอย่างไร

ระดับ Transformative การเปลี่ยนแปลงไปสู่จิตใจที่มีทักษะภาวะผู้นำ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นผู้นำ มีการขยายผลการเรียนรู้ ผลคือ เกิดผู้นำการเปลี่ยนแปลง เกิดการเปลี่ยนทั้งเนื้อทั้งตัว เปลี่ยนใจ เปลี่ยนกระบวนทัศน์ เปลี่ยนความเชื่อในตัวตน

หัวใจของการเรียนรู้แบบใหม่ต้องปรับรูปแบบการเรียนรู้จากเดิม เนื่องจากในวงการศึกษาคือบุคคลที่ประสบความสำเร็จที่ได้เรียนรู้ของตนเอง และเชื่อว่าที่ตนเองได้คือสิ่งที่ประเสริฐจนไม่คิดว่าการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่จำเป็น และแนวคิดที่ว่า ที่ตนเองเรียนรู้มาแล้วดีไม่ดีในยุคสมัยนี้ การเรียนรู้แบบใหม่ต้องมีการเรียนรู้แบบปฏิบัติการจริง (Action-Based learning) เรียนรู้แบบทีม (Team Learning) เป็นกิจกรรมทางสังคม กระบวนการคือ การเรียนรู้ ผลที่เกิดขึ้นคือ เกิดขึ้นในสมอง การสอนต้องทำให้เกิดการปฏิบัติและมีการสะท้อนความคิด โดยการทำให้อุทิศคือ ต้องทำเป็นทีม

ในหนังสือชื่อ How learning work ได้อธิบายเกี่ยวกับคำกล่าวของ Herbert A Simon ว่า การเรียนรู้เป็นผลของการคิดและการกระทำที่ไตร่ตรอง (AAR) ที่เกิดจากการกระทำของ นศ.เอง โดยครูคือช่วยจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เท่านั้น นี่คือนิยามของครู การเรียนรู้ต้องรู้จริงและเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้โดยการถ่ายทอดความรู้หรือการบรรยายมีผลต่อการเรียนรู้ น้อย โดยผลของ retention rate น้อย แต่กระบวนการเรียนรู้แบบสร้างความรู้ในตัว สอนคนอื่นได้ นำไปใช้โดยตรงทันที นำมาใช้โดยการปฏิบัติ จะทำให้ผลของ retention rate มาก การเรียนรู้ที่แท้จริงไม่ใช่ความรู้สำเร็จรูปแต่คนที่เรียนรู้อาจต้องมีการคิดไตร่ตรอง ให้คิดร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดร่วมกัน จะส่งผลให้ความรู้ความเข้าใจและทักษะเติบโตขึ้นในสมองของแต่ละคน จนเรียกว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงการเชื่อมต่อใยสมอง (Neural Network Transformation) สมองของคนเราสามารถย้ายและเชื่อมต่อใยสมองแบบใหม่ๆได้ และรู้กันว่า สมองของมนุษย์มีความสามารถที่จะพัฒนาหรือเชื่อมข่าลงได้ การเรียนรู้ต้องสอนแบบให้เกิดการเรียนรู้แบบไม่รู้ตัวจะเกิดจากเหตุการณ์ ความรู้เดิม ให้มีความจำใช้งาน โดยใช้การสังเกต เก็บข้อมูล จนเกิดความตระหนักรู้ และคิดเกิดความรู้ใหม่จนเกิดความรู้ชัดใหม่ขึ้น จนกลายเป็นความจำระยะยาว จนเกิดการรู้ข้อเท็จจริงและเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้

ในศตวรรษที่ ๒๑ อาจารย์มีส่วนสำคัญแต่ไม่ใช่คนที่สำคัญที่สุด โดยความรู้ที่เรียนรู้ต้องมาจากหลายแหล่ง และอาจารย์ควรมีความเข้าใจว่า ความรู้ไม่คงที่ไม่แน่นอนตายตัว ความรู้เป็นสิ่งที่เลื่อนไหล เปลี่ยนแปลงและงอกงาม ความรู้เฉพาะสาขามีความสำคัญในการออกแบบให้ผู้เรียน และสามารถประเมินว่าทำได้จริงหรือไม่ แต่ไม่ใช่ความรู้ที่ยึดมั่นถือมั่น เพราะความรู้ในปัจจุบันคือ ความรู้ที่ปลายนิ้ว เปิดตรวจสอบจากระบบอินเทอร์เน็ต อาจารย์ต้องเป็นผู้ตรวจสอบความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อให้มีความรู้ที่ถูกต้อง อาจารย์ต้องแก้ไขความรู้ที่ผิดโดยการจัดการกระบวนการปฏิบัติและสะท้อนคิด โดยการตั้งคำถามให้เกิดความตระหนักรู้เอง และความเข้าใจเดิมต้องมีการมองเห็นการเปลี่ยนแปลง จึงย้าว่า Transformative learning ต้องเกิดจากการถาม และสร้างความประทับใจจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงและตั้งคำถาม และต่อไปเขาจะตรวจสอบความถูกต้องของความรู้เป็น และประเมินความน่าเชื่อถือของความรู้ได้ด้วยตนเอง

การศึกษาในทศวรรษที่ ๒๑ เน้นการสร้างคนทำงานสร้างสรรค์ หากความแตกต่าง เน้นการแสวงหาความรู้ ความสงสัย โดยอาจารย์ตั้งคำถามและให้มีคำตอบที่หลากหลาย ให้ความสำคัญโดยไม่ถูกหรือผิด เป็นการตอบโดยใช้ความคิดมีกระบวนการถามตามที่น่าไปสู่การฝึกคิดและกล้าที่จะนำเหตุการณ์จากการปฏิบัติไปสู่การเข้าใจ สถานศึกษาต้องเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจนเกิดบรรทัดฐานชุดความรู้ ๑ ชุดในสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ต้องเน้นทักษะของการเรียนรู้ พัฒนารอบด้านทั้งนิสัยใจคอ การสื่อสาร การรับสารจากสื่อมวลชน สื่อทางสังคมที่แยกแยะว่าอะไรเชื่อถือได้ ฟังระวัง การเรียนรู้ต้องผ่านการทำงานและเรียนจากการทำ

เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงเน้นการสร้างอุปนิสัยที่สร้างความมั่นคงต่อการย้ายวน การเรียนต้องรู้จักพื้นฐานที่มั่นคงในการต่อยอด และเรียนรู้ให้เร็ว รู้เท่าทันมากขึ้น ในการมีฐานความรู้เดิมที่ต่อยอดได้ การเรียนรู้ต้องปรับวิธีคิดใหม่ไม่เรียนเพื่อการรอดแต่ต้องเรียนเพื่อความงอกงามของตนเอง สร้างทักษะชีวิต ที่เน้นให้มีการกำหนดวิธีคิดในการเรียนรู้ ไม่เน้นการเรียนเพื่อการสอบ การสอนควรสอนให้น้อย เรียนรู้ให้มาก

การพัฒนาคุณลักษณะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะในการเรียน การจัดการอารมณ์ การเป็นตัวของตัวเอง และร่วมกับผู้อื่น ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น อัตลักษณ์ เป้าหมายในชีวิต และความมุ่งมั่นในคุณธรรม ที่เรียกว่า พหุปัญญา การเรียนต้องได้ทั้งนิสัยและเจตคติในการเรียน เรียนรู้ภายนอกและภายในที่ต้องเติบโตภายในจิตใจ รู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้ โดยใช้วิธีการเปิดชั่วโมงแรกของการเรียนให้มีการสวดมนต์ก่อน อย่างเช่น โรงเรียนลำปลายมาศ ใช้การสอนที่เรียนที่ไม่เลือกผลการเรียน มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากนักเรียนโรงเรียนอื่น มีลักษณะของพหุปัญญาที่ได้พัฒนาครบทุกด้าน เช่น การพัฒนาสมอง ๕ ด้านคือ การสร้างสรรค์ การเคารพผู้อื่น จริยธรรม ความมีวินัย และความสามารถในการสังเคราะห์บูรณาการ ในหนังสือ FIVE MINDS FOR THE FUTURE ซึ่งเป็นวิธีการมองแบบเรียนรู้ครบทุกด้านโดยไม่ได้รวมความรู้ด้านวิชาชีพ เป็นการฝึกฝนทักษะแบบใหม่ที่อาจารย์ต้องสอนโดยการให้ปฏิบัติงาน การกระทำ การตั้งคำถามตอนมีปฏิสัมพันธ์

ทักษะที่สำคัญใน ทศวรรษที่ ๒๑ คือ ทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และ เทคโนโลยี ซึ่งทักษะเหล่านี้คือการสร้างการเรียนรู้ ที่ต้องจัดให้เป็นรายวิชาแกนและแนวคิดที่สำคัญ การสอนนั้นอยากให้เกิดว่า การเรียนให้ได้วิชาชีพพยาบาลไม่เพียงพอ ต้องได้ทักษะในทศวรรษที่ ๒๑ ด้วย โดยเฉพาะทักษะการเรียนรู้ต้องประกอบด้วย การเรียนรู้สิ่งใหม่ การนำความรู้เดิมออกไป และเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยการทำให้ได้คือ การให้ปฏิบัติด้วยตนเอง อาจารย์ปฏิบัติโดยเป็นผู้ช่วยเหลือในกระบวนการเรียนรู้ ประเมินการเรียนรู้ และสะท้อนคิดให้แก่ผู้เรียน ส่วนทักษะในการเรียนรู้สมัยใหม่คือ การเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ ที่เรียนรู้ของมนุษย์เด็กและผู้ใหญ่มีรูปแบบเดียวกัน แต่เด็กต้องการคนมาออกแบบเรียนรู้ สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ตัวช่วยให้การเรียนไม่ยากเกินไป

ส่วนสถานศึกษาทางการพยาบาลต้องมีการตั้งคำถามว่า สิ่งที่ดีที่สุดที่จะทำให้กับผู้เรียนคือ แรงแบบใดที่จะทำให้เกิดความตั้งใจเรียนตามมา เพราะเรียนเพื่ออนาคต วางพื้นฐานชีวิตที่ดีของตนเอง สถานศึกษาทุกระดับต้องสร้างแรงบันดาลใจตามแบบของตนเอง มีความใฝ่ฝันในการเติบโตด้วยตนเอง เราให้ไม่ได้แต่ทำให้เกิด

ได้ โดยศึกษาเรื่อง ครุฑนอกรอบ ห้องเรียนนอกรอบ (Teach live your hair's on fire) จะเห็นวิธีการสร้างแรงบันดาลใจ ให้ทำเอง ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง รวมถึงการสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างเจตคติที่ดี สร้างโอกาสที่ดี มีสัมมาชีพ เป็นพลเมืองที่ดี สร้างสังคม และสร้างความเป็นผู้นำ สถานศึกษาจึงต้องสร้างบรรยากาศและเป็นผู้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ นักศึกษาต้องปฏิบัติด้วยตนเอง

บทบาทของครูต้องเปลี่ยนแปลง โดยต้องตั้งเป้าของการเรียน และทุกคนต้องอยากเรียน โดยต้องมีการออกแบบให้ได้เรียนและคิดวิธีการในการทดสอบเรื่องการเรียนรู้ การประเมินและสะท้อนคิดที่ดีจำเป็นต้องทำให้มีนักศึกษาคิดไปข้างหน้าและมองว่าสามารถทำได้ ให้กำลังใจในการทำให้สำเร็จ ครูต้องทำหน้าที่ที่นักเรียนร่วมเรียนรู้กับครูท่านอื่น และต้องทำวิจัยเพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่ เป็นที่เลี้ยงระหว่างอาจารย์ด้วยกันเอง ที่เรียกว่า professional learning

การเรียนรู้ในปัจจุบันต้องเรียนรู้แบบให้นักศึกษาเป็นเจ้าของการเรียนรู้ กระตุ้นความสนใจใฝ่รู้ และการเรียนจากการลงมือปฏิบัติ อาจารย์ต้องเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ แนวคิดใหม่ต้องเชื่อว่า นักศึกษามีพลังสร้างสรรค์สูง ต้องสร้างสภาพแวดล้อมว่า เขาต้องเห็นคุณค่าของตนเอง การเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ต้องเริ่มต้นจากประสบการณ์ตรง และในการปฏิบัติผู้เรียนต้องทำการสะท้อนคิดอย่างลึก เก็บข้อมูล ไตร่ตรอง และการใช้ความคิดรวบยอดจากประสบการณ์และประเด็นต่างๆ นำมาทำอย่างสม่ำเสมอและต้องกระตุ้นให้มีการสะท้อนคิดซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนต้องเป็น Activity based การต่อเรื่อง การคิดต่อเรื่อง เคารพความคิดผู้อื่น ครูตั้งโจทย์ให้ทุกคนต้องตอบ ให้มีหลายๆคำตอบ และมีคำอธิบายแล้วค่อยแจ้งว่าผิดหรือถูก การเรียนทฤษฎีต้องมาตามหลังการปฏิบัติ วิธีการสอนแบบนี้คือ การเอาทฤษฎีไปไว้ที่บ้าน (อย่ามากเกิน) เอามาปฏิบัติในห้องเรียน กำหนดเป้าหมายว่า ได้ทั้งวิชาและอุปนิสัย การสอนให้ได้ลักษณะนิสัยให้อ่านหนังสือ How children succeed โดยแสดงให้เห็นว่า การสอนแบบฝึกลงมือทำจะได้เรื่องการเรียนรู้และอดทน และการปรับพฤติกรรมนั้นต้องใช้จิตใต้สำนึก โดยการฝึกพฤติกรรมตามแนวคิดของ Sigmund Freud ความรับผิดชอบของสมองส่วนหน้าคือ pre frontal cortex แต่หากมีการตัดสินใจทันทีต้องใช้สมองของ Limbic system มีความรอบคอบซึ่งมีความสมบูรณ์เมื่ออายุ ๒๕ ปี โดยการจดจำต้องมีสถานการณ์ ดังนั้นจึงมีการกำหนดสาระสำคัญน้อยกว่าวิธีการ การสอนแบบ Embedded Formative Assessment และ Constructive feedback โดยให้ศึกษาเรื่อง การประเมินเพื่อมอบอำนาจการเรียนรู้ จะได้วิธีการประเมินการเรียนรู้ และสำหรับการที่ผู้เรียนไม่ตั้งใจเรียนให้อ่านเรื่อง Student engagement เรื่อง สอนอย่างมีชั้นครู เรื่อง how learning หรือ Transformative learning in practice โดยเนื้อหาเน้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากภายใน โดยเน้นการเรียนบนสันเท้า หรือ SOLE เป็นสภาพที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้เป้าหมายสุดท้ายคือ การมีระบบสุขภาพที่ดี สร้างการเข้าถึง มีประสิทธิภาพของระบบ (ใช้เงินน้อยแต่ได้ผลเยอะ) โดยใช้ transformative learning และ ต้องมี inter professional health team ผ่านการทำงานร่วมกับสหสาขาวิชาชีพ มีการจัดประชุมวิชาการประจำปี ในอนาคตเชื่อว่า การจัดประชุมวิชาการควรจัดทุกปีโดยนำประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อนำไปสู่การทำวิจัยสู่งานประจำ